požymių neaptikta. Vienoje perkasoje, esančioje arčiausiai keliukų sankryžos, buvo aptiktas kultūrinis sluoksnis. Po rusvo arimo sluoksniu atsidengė iki 35 cm storio juodos žemės kultūrinis sluoksnis. Jame rasta nemažai brūkšniuotosios keramikos šukių, kurių didelę dalį sudarė puodų pakraštėliai, taip pat šlifuoto akmeninio kirvuko du maži fragmentai, titnago dirbinių (grandukas, gremžtukas, kaltelio dalis, įstatomas ašmenėlis, dvi skaldytinio dalys, keletas skelčių ir nuoskalų), gyvulių dantų ir kaulų. Minėti pakraštėliai be briaunelių, į viršų siaurėjantys - tai būdinga ankstyvajai brūkšniuotajai keramikai.

Pagal keramiką ir perkasoje rastus titnago dirbinius bei šlifuoto akmeninio dirbinio fragmentą kultūrinį sluoksnį galima datuoti II tūkstantmečio pr. Kr. pabaiga.

Norint nustatyti tikslesnes naujai rastos gyvenvietės ribas, buvo iškasta dar dešimt 1 $m^2$ dydžio šurfų. Pastebėta, kad kultūrinis sluoksnis koncentruojasi nedidelėje teritorijoje arčiau minėtų keliukų sankryžos.

**Tomas Ostrauskas**

## Dubos ežero ir Katros upės pakrančių žvalgymai 1994 metais

1994 m. žvalgytos buvusio Dubos ežero V pakrantės bei Katros upės (Varėnos r.) Š pakrantė Lietuvos Respublikos ribose. Iš viso aptiktos 43 naujos akmens amžiaus gyvenvietės bei radimvietės ir 1 ankstyvojo geležies amžiaus - senojo geležies amžiaus pradžios gyvenvietė. Toliau detaliau aptariamos tik gyvenvietės su išlikusiu kultūriniu sluoksniu bei reikšmingesnės radimvietės.

**Margių akmens amžiaus radimvietė VI** yra buvusio Dubos ežero ŠV pakrantėje, keliuko Rudnia-Margiai V pusėje, jam išlindus iš miško, apie 100 m 300o azimutu nuo sodybos, terasos pakraštyje. Čia rastas trikampis širdinis antgalis plokščiai retušuotu paviršiumi, datuojamas vėlyvuoju neolitu - žalvario amžiumi. **Margių akmens amžiaus radimvietė VII** yra ariamame lauke, durpyne, apie 100 m 220o azimutu nuo radimvietės VI. **Margių akmens amžiaus radimvietė VIII** yra ariamame lauke, apie 50 m 220o azimutu nuo radimvietės VII. **Margių akmens amžiaus radimvietė IX** yra tarp pirmosios Margių kaimo sodybos einant iš Rudnios ir keliuko,

esančio darže. **Margių akmens amžiaus radimvietė X** yra į V nuo "Salos" kalno, ant keliuko Margiai-Karaviškės, tuoj už posūkio, toje vietoje, kur į R nuo keliuko prasideda iškasti grioviai.

**Karaviškių akmens amžiaus radimvietė III** yra 30-50 m į V nuo Karaviškių kaimo sodybų V pastato, į Š nuo Ūlos upės. Radiniai į šią vietą, matyt, pateko nuo terasos viršaus, ir ten reikėtų paieškoti akmens amžiaus gyvenvietės liekanų. **Karaviškių akmens amžiaus gyvenvietė IV** (IP 3020) yra apie 500 m į V nuo Karaviškių kaimo, buvusio Dubos ežero įlankos Š krante, ties keliuko, einančio iš Karaviškių, pakilimu į terasą. Joje ištirti 3 šurfai, aptiktas iki 35 cm intensyvus kultūrinis sluoksnis su titnago ir keramikos radiniais. Gyvenvietė apima apie 150x50 m plotą. Ji skiriama neolitinei Nemuno kultūrai.

**Karaviškių akmens amžiaus gyvenvietė VI** (IP 3021) yra buvusio Dubos ežero įlankos P krante, į P nuo Ūlos upės, ant terasos, abipus (50 m į R ir 150 m į V) kvartalinės linijos 174-175. Čia ištirti 6 šurfai, aptiktas iki 50 cm kultūrinis sluoksnis su keramika ir titnago radiniais. Gyvenvietė skiriama neolitinei Nemuno kultūrai. V jos dalyje aptikti viduriniojo-vėlyvojo neolito radiniai, R dalyje - ankstyvojo neolito Dubičių tipo radiniai. Gyvenvietė apardyta arimo sodinant mišką, elektros linijos mineralizacijos, anksčiau čia, matyt, buvusios sodybos. Radiniai paplitę maždaug 200x50 m plote. **Karaviškių akmens amžiaus radimvietė V** yra ariamame lauke, žemiau terasos, 50-100 m į V nuo Karaviškių gyvenvietės VI. Galbūt tai Karaviškių gyvenvietės VI pakraštys.

**Katros ištakų akmens amžiaus gyvenvietė I** (IP 3022) yra apie 350 m į V nuo tilto per Draciliškos upelį, 110x70 m dydžio kalvelėje, Katros upės Š krante. Čia ištirti 4 šurfai, aptiktas intensyvus 50-60 cm storio kultūrinis sluoksnis su titnago, akmens dirbiniais ir skalda bei keramika. Gyvenvietė datuojama vėlyvojo paleolito-mezolito pradžios (Svidrų kultūra, Nemuno ankstyvojo neolito Dubičių etapas), vėlyvojo neolito-žalvario amžiaus pradžios (Pamarių (?) kultūra) laikotarpiais.

**Katros senvagės akmens amžiaus gyvenvietė I** (IP 3023) yra apie 70 m į V nuo Katros ištakų gyvenvietės I, maždaug 200x70 m dydžio pusiasalyje ir greta esančioje sąsmaukoje, kalvelėje, išsišovusioje į buvusios rininės kilmės ežeriuką. Čia ištirti 5 šurfai, aptiktas nežymus iki 25 cm storio

viduriniojo-vėlyvojo neolito Nemuno kultūros kultūrinis sluoksnis. Gyvenvietė apardyta šioje vietoje buvusios sodybos pastatų ir bulviarūsių.

**Kriokšlio akmens amžiaus gyvenvietė II** (IP 3024) yra miške, 60-120 m į R nuo kelio Kriokšlys-Paramėlis, į V nuo užpelkėjusio ežero, abipus kvartalinės linijos tarp kvartalų Nr.13 ir 19. Čia ištirti 5 šurfai, aptiktas nežymus kultūrinis sluoksnis (gyvenvietės pakraštys ?) su titnago radiniais. Gyvenvietė apardyta arimo sodinant mišką.

**Kriokšlio akmens amžiaus gyvenvietė III** (IP 3025) yra į R nuo kelio Paramėlis-Kriokšlys ir į Š nuo Katros upės esančioje salelėje, ant terasos. Joje ištirti 4 šurfai, aptiktas iki 40 cm kultūrinis sluoksnis. Radiniai: titnago dirbiniai ir skalda, liesinta grūstu kvarcitu ir augalinėmis priemaišomis bei vien tik mineralinėmis priemaišomis keramika - skiriami Nemuno ir Virvelinės keramikos kultūroms ir datuojami viduriniuoju-vėlyvuoju neolitu. Gyvenvietė apima beveik visą salelę. Kultūrinis sluoksnis apardytas bulviarūsių, karjero ir arimo sodinant mišką.

**Kriokšlio akmens amžiaus radimvietė IV** yra 200 m į PR nuo kelio Kriokšlys-Paramėlis, ant kvartalinės linijos tarp kvartalų Nr.85 ir 95, į R nuo elektros stulpo 212/2. Čia iškasta 10 šurfų, kultūrinis sluoksnis neaptiktas. Aptikti tik paskiri radiniai: skaldytinio ir sunaudotų ovalinių kirvelių dalys.

**Katros akmens amžiaus ir senovės gyvenvietė I** (IP 3026) yra Katros upės Š krante, miško kvartale Nr.32, 1,65 km į V nuo tilto per Draciliškos upelį, pakilumos P šlaite. Joje ištirti 5 šurfai, aptiktas iki 60-100 cm storio itin intensyvus kultūrinis sluoksnis su titnago dirbiniais ir skalda, įvairia keramika, kauliukais. Liesinta augalinėmis priemaišomis keramika skiriama Nemuno kultūros ankstyvojo neolito Dubičių etapui, liesinta mineralinėmis priemaišomis ir lygintu paviršiumi keramika - vėlyvojo neolito Virvelinės keramikos ar Pamarių kultūroms, brūkšniuotoji keramika datuojama ankstyvuoju geležies amžiumi - senojo geležies amžiaus pradžia (A.Luchtano datavimas). Gyvenvietė apima maždaug 180x50 m plotą ir yra kiek pažeista arimo sodinant mišką.

**Katros akmens amžiaus gyvenvietė III** (IP 3027) yra 1 km 115o azimutu nuo tilto per Katros upę, jos Š krante, sausumos juostoje (saloje) tarp Čepkelių raisto ir Katros upės slėnio, Katros kaime. Čia ištirti 3 šurfai,

aptiktas 50-70 cm intensyvus kultūrinis sluoksnis su titnago dirbiniais ir neolitinės Nemuno kultūros įvairių etapų keramika. Gyvenvietė datuojama ankstyvuoju-vėlyvuoju neolitu.

**Katros akmens amžiaus gyvenvietė IV** (IP 3028) yra 700-900 m į ŠR nuo tilto per Katros upę, jos Š krante, į P nuo Katros gyvenvietės III, atskirta nuo jos pelkėtos protakos Katros kaime. Joje ištirta 10 šurfų, Katros pakrantės zonoje surastas intensyvus 70-90 cm storio kultūrinis sluoksnis. Toliau nuo kranto yra tik nežymus kultūrinis sluoksnis. Radiniai: titnago dirbiniai, keramika - datuojami ankstyvuoju-vėlyvuoju neolitu ir galbūt mezolitu, skiriami Nemuno kultūrai. Gyvenvietė apima maždaug 300x150 m plotą nežymiai išsiskiriančiame pusiasalio krašte. Kultūrinis sluoksnis apardytas arimo sodinant mišką, elektros linijos mineralizacijos ir vietos gyventojų ūkinio įrenginio.

**Katros akmens amžiaus gyvenvietė V** (IP 3029) yra iki 80 m pločio miškelyje, Katros upės Š krante, kelio, einančio nuo tilto per Katrą Katros kaime, V pusėje, kalvelės PR dalyje. Joje surinkti radiniai nuo paviršiaus. Gyvenvietės chronologija neaiški. **Katros akmens amžiaus radimvietė VI** yra 80-150 m į V nuo kelio, kertančio tiltą minėtosios kalvelės PV dalyje, ariamuose daržuose. Ji datuojama mezolitu-neolitu. **Katros akmens amžiaus radimvietė VII** yra apie 200 m į V nuo to paties kertančio tiltą kelio kalvelės V dalyje, nežymiame šlaite, ariamuose daržuose. Ji datuojama mezolitu-neolitu. **Katros akmens amžiaus radimvietė VIII** yra apie 250 m į V nuo to paties kertančio tiltą kelio, ariamame lauke, į R nuo kito miškelio. **Katros akmens amžiaus gyvenvietė IX** (IP 3030) yra 250-320 m į V nuo kertančio tiltą to paties kelio, sodintame miškelyje ir darže į V nuo jo. **Katros akmens amžiaus radimvietė X** yra Katros upės Š krante, ariamame lauke, 450-520 m į V nuo tos vietos, kur kelias kerta Katros tiltą, įsijungia į kelią, einantį išilgai Katros kaimo, ties žemumos liežuviu, įsiterpusiu į ariamus laukus. **Katros akmens amžiaus radimvietė XI** yra Katros upės Š krante, ariamame smėlėtame iškyšulyje, 550-580 m į V nuo minėtos kelių sankryžos. **Katros akmens amžiaus radimvietė XII** yra Katros upės Š krante, ariamame lauke, 630-640 m į PV nuo minėtos kelių sankryžos, 700 m į V nuo tilto per Katrą. **Katros akmens amžiaus radimvietė XIII** yra Katros upės Š krante, ariamame lauke, mažutėje pailgoje kalvelėje, apie 1,08 km į PV nuo minėtos sankryžos ir 1,11 km

į V nuo tilto per Katrą. **Katros akmens amžiaus radimvietė XIV** yra Katros upės Š krante, apie 1,94 km į PV nuo tilto per Katrą, ariamo lauko gale, ant terasos, į ŠR nuo siauros gilios žemumos galo. **Katros akmens amžiaus radimvietė XV** yra Katros upės Š krante, ariamame Katros terasos šlaite, 1,97 km į PV nuo tilto per Katrą, į P nuo minėtos žemumos galo. **Katros akmens amžiaus radimvietė XVI** yra Katros upės Š krante, ariamame lauke, tarp minėtos žemumos ir keliuko, kertančio lauką statmenai upei, apie 2,03 km į PV nuo tilto per Katrą. **Katros akmens amžiaus radimvietė XVII** yra Katros upės Š krante, 2,1 km į PV nuo tilto per Katrą, ariamame lauke, šalia miško, į P nuo keliuko išlindimo iš miško. **Katros akmens amžiaus radimvietė XVIII** yra Katros upės Š krante, ariamame lauke, terasos pakraštyje, apie 40-50 m į P nuo Katros radimvietės XVII (30-40 m į V nuo nedidelio iškyšulio), nedidelio terasos įlinkimo pradžioje. Pagal rastą trikampį širdinį plokščiai retušuotu paviršiumi antgalį radimvietė datuojama vėlyvuoju neolitu-žalvario amžiumi. **Katros akmens amžiaus radimvietė XIX** yra Katros upės Š krante, apie 30-40 m į PV nuo radimvietės XVIII, terasos pakraštyje, ariamame lauke. **Katros akmens amžiaus radimvietė XX** yra Katros upės Š krante, apie 50 m į Š nuo radimvietės XIX, ariamo lauko gale, šalia miško kyšulio, ties lauko praplatėjimu. **Katros akmens amžiaus radimvietė XXI** yra Katros upės Š krante, ariamame lauke, terasos pakraštyje, apie 30-40 m į PV nuo radimvietės XIX. **Katros akmens amžiaus radimvietė XXII** yra Katros upės Š krante, apie 20-30 m į PV nuo radimvietės XXI, ariamame lauke, terasos pakraštyje. **Katros akmens amžiaus radimvietė XXIII** yra Katros upės Š krante, 60-70 m į Š nuo radimvietės XXII, ariamame lauke, ties pakilumėlės įlinkiu. **Katros akmens amžiaus radimvietė XXIV** yra Katros upės Š krante, ant keliuko, prie ŠR kalvelės-kopos galo, apie 100 m į P nuo keliuko, vedančio per tiltą į Baltarusiją, atsišakojimo nuo kelio Katra-Pohorenda. Čia rastas titnagas - skiltuvo akmenėlis. **Katros akmens amžiaus radimvietė XXV** yra prie tos pačios kopos P galo, šalia keliuko. **Katros akmens amžiaus radimvietė XXVI** yra Katros upės Š krante, ariamame lauke, 250-280 m į P nuo keliuko atsišakojimo iš kelio Katra-Pohorenda. **Katros akmens amžiaus radimvietė XXVII** yra Katros upės Š krante, 60 m į PV nuo Katros radimvietės XXVI, 300-320 m į P nuo minėto keliukų atsišakojimo, ariamame lauke, šalia miško. **Katros**

**akmens amžiaus radimvietė XXVIII** yra Katros upės Š krante, ant siauros pailgos kopos, apie 360-380 m į P nuo minėto keliukų atsišakojimo, ant nežymaus keliuko. **Katros akmens amžiaus radimvietė XXIX** yra ant keliuko, vedančio nuo kelio Katra-Pohorenda prie tiltų per Katrą, už pirmojo posūkio nuo tilto (skaičiuojant nuo Lietuvos pusės), apie 70 m prieš jį. **Katros akmens amžiaus radimvietė XXX** yra Baltarusijos Respublikos teritorijoje, ties Gorodiščės slėniu, Katros upės P kranto šlaite, į V nuo keliuko, perėjus per Katros tiltą.

Minėtose akmens amžiaus radimvietėse Katros upės Š krante surinkta titnago medžiaga tiksliau nedatuojama ir daugiausiai skiriama mezolito - neolito laikotarpiams. Reikėtų pasakyti, kad Čepkelių raisto apylinkėse bei jo salose dėl ribotos dabartinės žmogaus veiklos galima tikėtis surasti nemaža gerai išlikusių akmens amžiaus gyvenviečių.

**Tomas Ostrauskas**

## Grūdos upės aukštupio archeologiniai žvalgymai

1994 ir 1995 m. Grūdos upės aukštupyje ir Grūdos ežero pakrantėse (Varėnos r., Marcinkonių seniūn., Kabelių II kaimas) užfiksuotos 33 akmens amžiaus gyvenvietės ir radimvietės bei viena ankstyvojo geležies amžiaus gyvenvietė. Toliau detaliau aptariamos tik gyvenvietės su išlikusiu kultūriniu sluoksniu bei reikšmingesnės radimvietės.

**Grūdos ežero akmens amžiaus gyvenvietė II** (IP 3031) yra užtvenkto Grūdos ežero krante, pakilumoje, iškyšulyje, į P nuo Kabelių II kaimo, 500 m į P nuo Grūdos užtvankos. Gyvenvietės teritorijoje yra ariamas laukelis, auga miškas. Čia ištirti 2 šurfai, po suartu dirvožemiu aptiktas 13-25 cm storio kultūrinis sluoksnis. Titnaginiai radiniai ir liesinta kvarcitu keramika skiriami neolitinei Nemuno kultūrai. Radiniai paplitę maždaug 100 m ilgio Š pakrantės ruože.

**Grūdos ežero akmens ir geležies amžių gyvenvietė III** (IP 3032) yra Grūdos ežero krante, apie 900 m į P nuo užtvankos, toje vietoje, kur keliukas iš Kabelių II kaimo pasiekia ežero pakrantę. Čia iškasti 7 šurfai, rastas iki 50-60 cm storio kultūrinis sluoksnis, viršuje kiek apardytas arimo